

tan található igei-névszói kapcsolatok egy jelentős csoportja most együtt van, s ebben a kiadásban már 5600-ra duzzadt a számuk. Ezt az anyagot – szerintünk – a jövőben még 2 irányban lenne célszerű bővíteni (a külföldön orosz tanítók igényeinek megfelelően).

1. Célszerű lenne bevenni még jó néhány olyan igei-főnévi kapcsolatot, amelyek kimaradtak eddig, s igen problematikusak sok vonatkozásban: pl. „bityszja ob zaklad”; „szpotknutyszja o porog” stb.
2. Kritikus esetekben célszerű lenne a stilisztikai jellemzők közlése is, mivel egyes esetekben itt igen széles skáláról tudunk: vö. pl.: „igraty, usztraivaty, szpravljaty, krutyity, otrapzdnovaty szvagybu”.

H. TÓTH ERIKA

R. P. Rogoznyikova:

SZLOVAR' SZOCSETANYIJ,
EKVIVALENTNII SZLOVU

Izd. „Russzkij Jazik” M., 1983.

Az állandósult szókapcsolatok minden nyelv szókincsének szerves részét képezik. Ezért egy-egy idegennyelv tanulása során nemcsak egy meghatározott nagyságú szókincsre kell szert tennünk, hanem egy bizonyos mennyiségű állandósult szókapcsolatot is el kell sajátítanunk. A leggyakrabban használatos állandósult szókapcsolatok ismerete elősegíti a beszédértést, az eredetiben olvasott szépirodalmi művek megértését, idegen nyelvi beszédünket színe-esebbé, stilisztikailag árnyaltabbá teszi.

Az utóbbi időben a szókincsminimum mellett a nyelvszék olyan frazeológiai minimum meghatározásán dolgoznak, amely kommunikatív szempontból a legértékesebb és a leggyakrabban használt állandósult szókapcsolatokat tartalmazza, és a nyelvtanulás során a tanulóknak el kell sajátítaniuk. Különösen figyelemre méltó eredményeket értek el ezen a téren a szovjet nyelvszék, akik az utóbbi időben a nemzetiségi iskolák tanulói, valamint az orosz nyelvet mint idegen nyelvet tanulók számára egy sor oktatási célokat szolgáló frazeológiai szótárt és gyűjteményt jelentettek meg. Ezek közül leginkább említésre méltó V. P. Zsukov: *Skolnij frazeologicseskij szlovar' russzkovo jazika*, Izd. „Prosvescsenyije”, M., 1980. (Lásd erről dr. Hajzer Lajos ismertetőjét, INYT, 1982/4. számában), valamint R. I. Jarancev: *Szlovar'-szpravochnik po russzkoj frazeologii*, Izd. „Russzkij Jazik”, M., 1981. E szótársorozatba illeszkedik az R. P. Rogoznyikova által szerkesztett és az általam ismertetésre kerülő „Szlovarij' szocsetanyij, ekvivalentnih szlovo”, amely ugyancsak a „Russzkij Jazik” kiadó gondozásában jelent meg.

A szótár 650 széles körben használatos szóértékű állandósult szókapcsolatot tartalmaz. Ezek a szókapcsolatok szófaji hovatartozásukat tekintve lehetnek előjárósók:

в деле, в качестве, за исключением, на протяжении;

kötőszók: НЕМОСТРА на то что, так как, а и то;

módosítószók: а вот, вряд ли, да ведь, едва ли;

indulatszók: ну и ну, что вы, ах да;

határozószók: для вида, в действительности, не раз;

közbevetett szók: казалось бы, в частности, как ни странно,

névmás: какой бы то ни было;

A szótárban ezen kívül helyet kaptak a mondatban álltmányi szerepet betöltő állandósult szókapcsolatok is:

не по себе, в расчёте, в состоянии.

A szótár szerzője a frazeológia tágabb értelmezésének híve, az állandósult szókapcsolatok legfontosabb ismérvének a reprodukálhatóságot (*vosproizvodimoszty*) tartja, és az idiómák mellett a frazeológiához sorolja az állandósult szókapcsolatok minden fajtáját, így a többtagú kötőszókat, indulatszókat, közbevetett szókat is. Ezeket az állandósult szókapcsolatokat a nyelvészeti szakirodalomban nagyon gyakran „grammatikai frazeologizmusok” néven emlegetik, mivel nominatív funkcióval nem rendelkeznek, hanem a mondatban csupán grammatikai funkciót töltenek be. Ezek a szóértékű állandósult szókapcsolatok lexikai összetételükben és strukturális-grammatikai szerkezetük tekintve magas fokú állandósultsággal, egybeforrottsággal rendelkeznek, alkotótagjaikat nem lehet felcserélni. Általában önálló jelentéssel nem bíró szavak kapcsolatából állnak, s ha alkotóelemek között önálló jelentéssel bíró szavak vannak, azok a szókapcsolatokban elvesztik önálló jelentésüket, szemantikailag integy „üressé” válnak. A szótárban szereplő állandósult szókapcsolatok többtagúságuk, szemantikai és szintaktikai egybeforrottságuk, valamint magasfokú érzelmi telítettségük miatt (különösen az indulatszók szerepét betöltő szókapcsolatok esetében) sok gondot okoznak az oroszul tanulók számára.

A szótárban szereplő állandósult szókapcsolatok, mivel alkotótagjaik sorrendje változatlan, első alkotótagjuk kezdőbetűjének sorrendjében helyezkednek el, a könnyebb eligazodás kedvéért vastagon szedett betűkkel emelkednek ki a szócikkből. Az állandósult szókapcsolatok után szögletes zárójelben a nehezen kiejthető szókapcsolatok az orosz fonetikában hagyományos transzkripciója következik, amelyen fel van tüntetve a kontextuális hangsúly. A szókapcsolat különböző grammatikai és lexikai variánsai után, a szófajlag nehezen definiálható néhány szókapcsolat kivételével, dől

betűvel van feltüntetve a kifejezés szófaji hovatartozása és vonzata. A legtöbb állandósult szókapcsolat stilisztikai kommentárokkal van ellátva, valamint fel van tüntetve azok lehetséges színvonalai és antonimái. A szókapcsolatok jelentését a szótár szerzői külön magyarázattal tárják fel, és felhívják a figyelmet a szabad szókapcsolatok között található homonimákra is. A szótárt a benne szereplő állandósult szókapcsolatok betűrendes mutatója zárja le.

Az illusztráció kedvéért hadd álljon itt a következő két szócikk:

ВОТ ТЕБЕ (И) НА, ВОТ ТЕ НА, а знач междом (разг.). Употребляется как реакция на неожиданное действие, явление, выражает удивление, неодобрение. Вот тебе на ! Когда же ты приехал ? — О — Вот те на ! Как же ты добрался ? — О — Вот тебе и на, дождь пошёл !

В СИЛУ ТОГО ЧТО (В СИЛУ ТОГО, ЧТО) (фс'илу таво што), союз причинный (книжн). Присоединяет придаточную часть предложения со значением причины. — О — Так как. Придаточная часть может предшествовать главной или следовать за ней. В силу того что у него была привычка рано вставать, он никогда не опаздывал. Эти слова, в силу того что они близки по значению, требуют особого внимания.

Az orosz nyelv állandósult szókapcsolatainak e sajátosság csoportját tartalmazó tanácsadó szótár odakívánkozik minden tanárkollégám asztalára, sok új és hasznos ismeretet nyújthat az orosz nyelvoktatás minden szintjén, különösen a közép- és felsőoktatási intézményekben tanuló és tanító számára.

DR. GYÖRKE ZOLTÁN

N. M. Sanszkij-Je. A. Bisztrova— V. Veress:
700 OROSZ BESZÉDFORDULAT

Megelégedéssel vehetjük tudomásul, hogy az utóbbi években egyre gyarapodik az olyan kiadványok száma, melyek a kommunikatív orientációjú orosz nyelvtanítás szempontjából oly fontos állandósult szókapcsolatok rendszerezésével foglalkoznak.

1980-ban jelent meg V. P. Zsukov — nálunk kevésbé hozzáférhető — iskolai frazeológiai szótára (Skolnij frazeologicszkij szlovar russzkogo jazika, „Proszvescsenyije”, Moszkva), mely azonban elsősorban az orosz anyanyelvű felsőbb osztályos tanulók nyelvi képzését kívánta elősegíteni. R. I. Jarancev komplex frazeológiai segédkönyve (Szlovar-szpravocsnyik po russzkoy frazeologii, „Russzkij jazik”, Moszk-

va, 1981) egy nyelvű magyarázatai és igényes, főleg szépirodalmi példái révén mindenekelőtt a már haladó, illetve felsőfokú ismeretekkel rendelkező idegen ajkú nyelvtanulók igényeinek próbál eleget tenni.

Ezen összefüggésben újabb közös kiadványral örvendeztette meg a két — eredményesen együttműködő — kiadó az orosz nyelv beszédfordulatai iránt érdeklődő magyar anyanyelvű tanulókat és nyelvtanárokat. A neves szerzők kötete már több kiadást ért meg a Szovjetunióban, lefordították, illetve adaptálták számos nyelvre, legutóbb magyarra is.

A kis kézikönyv megközelítően 700 — sűrűn használt és kifejező — orosz állandósult szókapcsolatot tartalmaz. (A pontosan 697 kifejezésből 679 teljesen különböző, 18 fordulat pedig ugyanazzal a magyar jelentéssel, de más orosz szószerkezettel szerepel.) A kötetben felsorakoztatott lexikai egységek — valószínűleg a mű pedagógiai célkitűzéséből adódóan — a nyelvi sztereotípiák széles skáláját ölelik fel. A magyar változat munkatársai az eredeti címmel ellentétben (700 frazeologicszkij oborotov russzkogo jazika) teljes joggal a „beszédfordulatok” megnevezéssel foglalják össze e szókapcsolatokat, hiszen szép számmal hoznak egyáltalán nem frazeológiai jellegű nyelvi kiséket, stabil szó szerkezeteket is. A korpuszt képező lexikai egységek kiválasztásánál főleg Sz. I. Oszegov értelmező szótárának és A. I. Molotkov frazeológiai szótárának anyagára támaszkodtak a szerkesztők. E források 30 tanár, metodikus, nyelvész és más elméleti szakember által intuitíve fontosnak ítélt kifejezései kerültek be Sanszkijék gyűjteményébe.

A műben található fordulatok három fő típusba sorolhatók:

- (1) Szemantikailag nem osztható idiomák, amelyek összjelentése eltér a komponensek jelentésétől. Például: ‚voron szcsitaty’, ‚rogyityszja v szorocske’.
- (2) Azok a szemantikailag szintén nem osztható frazeológizmusok, melyek összjelentését bizonyos fokig motíválják az alkotó szavak. Például: ‚szerdce bolit’, ‚otkrivat karti’.
- (3) Olyan beszédfordulatok, összeforrott szerkezetek, amelyek nem rendelkeznek ugyan frazeológikus jelentéssel, de a nyelvi sztereotípiák különböző fajtáinak tekinthetők. Például: ‚szpokojnoj nocsi’, ‚boleje ili menyec’.

A mű külön erényének számít — különösképpen az általános iskolai oktatás szempontjából —, hogy az orosz nyelvet alapfokon ismerők számára készült. Így előfordul benne számos — lexikailag és grammatikailag — egyszerűbb felépítésű kifejezés, amely már az iskolai nyelvtanítás szókincsében is helyet kap; ezenkívül az érdeklődő tanuló és a szaktanár